

ISAIAH ZAGAR'IN PHILADELPHIA'DAKİ BÜYÜLÜ MOZAİKLERİ

Elif AĞATEKİN

Doç., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, elif.agatekin(at)gmail.com

ÖZ

Anahtar kelimeler:

*Mozaik,
Philadelphia'nın
Büyülü Bahçe-
leri, Isaiah Zagar,
Kamusal Sanat,
Outsider Art,
Art Brut
(Ham Sanat),
Asamblaj*

Philadelphia'nın South Street adlı caddesi uzun yıllar kozmopolit yapısıyla capcanlı bir yerleşim yeri, 1950'lerin sonuna doğru terk edilen bir bölgeye dönüşür. 1969 yılında Isaiah Zagar ve eşi Julia; South Street'teki evlerin bakımsızlıktan viranelere dönüştüğü dönemde; Zagar'ın yaşadığı ruhsal bir çöküntünün ardından bu caddeye yerleşirler. Zagar, zor günlerinin kurtuluşunu mozaik yapmakta bulur. Evinin iç duvarlarından caddeye doğru durmaksızın mozaik yapmaya yıllar boyu devam eder ve zamanla South Street'in bakımsız, yıkık dökük viraneleri sınırsız cepheleriyle onun tuvaline dönüşür. 2002 yılında üzerine mozaik uyguladığı atölyesinin yanındaki atıl mülkün sahibi çıkagelip mülkünü satmak isteyince kıyamet kopar. Zagar ve onun sanatına destek olmak isteyen yerel halktan pek çok sanatseverin maddi manevi destekleri ve iki yıl süren hukuk savaşının ardından mekan, 2004'den itibaren kar amacı gütmeyen sivil bir toplum kuruluşuna dönüşür ve Philadelphia's Magic Garden (Philadelphia'nın Büyülü Bahçeleri) olarak anılacak organizasyon tarafından müze olarak işletilip hayatta kalması sağlanır. Zagar o günden itibaren tüm enerjisini bu mekana harcamaya devam eder. Bugün kent için gurur kaynağı ve sembol haline gelmiş, istisnai bir kamusal sanat ortamının oluşmasına neden olur. Bu metin Isaiah Zagar'ın sanatının tuvaline dönüşen Philadelphia South Street'e gelişini, hayatını biçimlendiren olaylara bağlı olarak kendini ifade edile kullandığı anlatımı, malzeme çeşitliliği ve metoduyla elde ettiği özgün mozaik dili irdelemeyi amaçlamaktadır.

ISAIAH ZAGAR'S MAGICAL MOSAICS IN PHILADELPHIA

ABSTRACT

Keywords:

*Mosaic,
Philadelphia's Magic
Garden, Isaiah
Zagar, Public Art,
Outsider Art,
Art Brut,
Assemblage*

South Street in Philadelphia, which once used to be a dynamic and vivid district with its cosmopolite structure, turned into an abandoned area in the late 1950s. Isaiah Zagar and his wife Julia had moved to this street following Zagar's depression in 1969, when the street was full of wrecked houses. Mosaic art was a form of rehabilitation for Zagar during his hard days. He started to cover the walls of his house and even some areas on the street with mosaic, and the facades of many buildings on the street became living canvases for Zagar's art. When the owner of the derelict house next to his studio, which was also applied mosaic art by Zagar, wanted to sell the house in 2002, Zagar strongly objected the idea. Thanks to the attempts of Zagar and a group of supportive local art lovers, the house was opened to the public visits as a museum by an organization called Philadelphia Magic Garden following the trials lasting over two years. After this development, Zagar felt more willing to continue to commit his art and energy to this museum and the city. Today, Philadelphia is proud of this exceptional public art environment is the symbol of the city. This paper aims to examine the original mosaic language created by Isaiah Zagar through material variety and methods used. It also presents Zagar's story of moving to the Street and his unique expression shaped by his previous life experiences.

GİRİŞ

ABD'nin ilk başkenti olan Philadelphia; Pennsylvania eyaletinin en doğusunda New York ile Washington kentleri arasında yer alır. Eyaletin en büyük; ülkenin ise beşinci büyük kentidir. Philadelphia, William Penn tarafından 1701 yılında kurulur, "Bağımsızlık Bildirgesi" burada imzalanır. Kent 1830'lara kadar ABD'nin en önemli metropolü olduğu için, yıllarca aldığı göçe bağlı olarak, gelişir, değişir ve büyür. Bugün kentin merkezinde bulunan South Street "1682 yılında William Penn'in hazırladığı ilk Philadelphia planının güney sınırında bulunan" (Gottlieb, 2018) bir caddedir. South Street, o günlerden bugüne geçen üç yüzden fazla yıl içerisinde toplumda yer bulamayan, dışlanan, ötekileştirilen ve göçen her gruba yuva olur. Cadde; "1800'lerin başlarında zenci topluluğun merkez üssü haline gelir...1830'larda sayıları seksen beş bine yaklaşan zenci nüfusa, zamanla Avrupalı göçmenler katılır" (Gottlieb, 2018). Kırk beş yıl boyunca, yüz binlerce İtalyan, Polonyalı ve Doğu Avrupalı Yahudi göçmen kente akar ve birçoğu South Street'te yerleşir. Böylece South Street yirminci yüzyılın başlarında, farklı etnik ve sosyal sınıftan insanın ticaret ve eğlence merkezi olan capcanlı bir yerdir artık.

1950'lilere gelindiğinde; yapılması planlanan sekiz şeritli Crosstown Otoyolu'nun Bainbridge ve South Street'in üzerinden geçeceği, bu bölgedeki evlerin yıkılma kararı duyulunca; evler boşalmaya, cadde eski canlılığını yavaş yavaş yitirmeye başlar. Terk edilmiş bir bölgeye dönüşen South Street'in üzerine yapılması planlanan Crosstown Otoyolu ise hiçbir zaman yapılmaz ancak boşalan evler hızla bakımsız, eski, yıkık-dökük viranelere dönüşüverirler (Görsel 1).

Görsel 1. South Street'in viranelere dönüştüğü yıllar

http://archives.pacscl.org/catto/resources/libco/800southstreet_cropped_800.jpg

1960'lara gelindiğinde ABD; daha çok özgürlük, daha çok eşitlik, daha çok cesaret ve daha çok değişim istenen çılgın bir yer olur. Toplum değişime resmen kucak açar. John F. Kennedy'nin başkan olduğu, Martin Luther King'in özgürlük ve eşitlik mücadelesinin zirve yaptığı, insanoğlunun uzaya ilk kez çıktığı, feminizm hareketinin başladığı, The Beatles'in dünyayı salladığı, mini eteğin Vietnam Savaşı kadar tartışıldığı, gençlerin savaşmak değil sevişmek istediği o yıllarda, "bir grup yerel sanatçı Philadelphia'da, South Street ve çevresine gelerek buraya yerleşmeye, sanat eserlerini sergilemeye ve sevdikleri bohem hayatı yaşamaya başlarlar" (Arıkan, 2017). Bu sanatçılardan biri de yıllar içerisinde farklı malzemeleri bir araya getirerek çoğunluğu South Street'te bulunan Philadelphia genelindeki binaların iç ve dış cephelerine, garajlarına, dükkânlarına, cadde ve sokakların duvarlarına uyguladığı mozaik çalışmalarıyla bilinen Isaiah Zagar'dır. Zagar, bugün "kent için gurur kaynağı ve sembol haline gelen, istisnai bir sanat ortamı" (Modiano, 2012) olarak kabul edilen Philadelphia's Magic Garden olarak anılan mekânın yaratıcısıdır. Philadelphia's Magic Garden aynı zamanda sivil bir toplum kuruluşudur ve mekan müze işlevi de görmektedir.

ISAIAH ZAGAR

1939 Philadelphia doğumlu olan Isaiah Zagar; Brooklyn ve New York'ta büyür. "1960 yılında New York'ta bulunan Pratt Enstitüsü'nde resim ve grafik alanında güzel sanatlar eğitimini tamamlar, sanat kariyerine ressam ve baskiresim sanatçısı olarak başlar" (Edlund, 2017: 9). Eşi Julia ise "Manhattan'da yetişir, New York Güzel Sanatlar Akademisi Cooper Union'dan mezun olur" (Augustine, 2004: 7). 1962'de tanışır ve Mayıs 1963'de evlenirler. Kısa bir süre sonra genç çift Barış Gücü'ne katılır ve "üç yıl boyunca Peru Andes Dağları'nın Aymara ve İnka insanlarıyla" (Augustine, 2004: 7) ile birlikte çalışma imkânı bulur, yörenin halk sanatını alıcılarla buluşturmada aracılık eder, üretim yöntemlerinin ve tasarımlarının gelişimine katkı verirler. Bu süreçte, her ikisinde de halk sanatçılarına ve sanatlarına karşı müthiş bir ilgi başlar (Görsel 2).

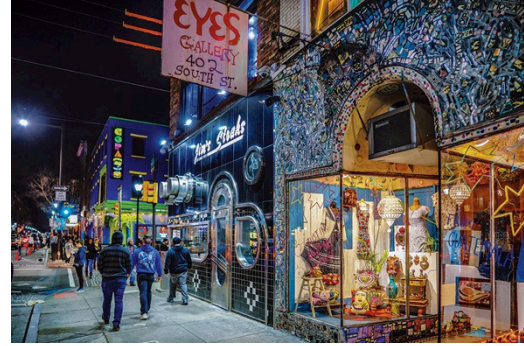
Görsel 2. Isaiiah ve Julia Zagar'ın 1964-1967 yılları arasında Peru'daki Barış Gücü Günlerinden

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-4421562>

Zagarlar, Barış Gücü'nde geçirdikleri üç yılın ardından 1967'de Amerika'ya döndüklerinde; öldürülen John F. Kennedy'nin yerine başkanlık koltuğuna oturan Lyndon Johnson, ülkeyi Vietnam Savaşı'na çoktan sürüklemiş, halk amaçsız buldukları bu savaşın buhranını ve isyanı birlikte yaşamaktadır. Bu tatsız dönemde; Isaiiah ve Julia, ilk olarak "merkezin biraz dışında bulunan Germantown'a taşınırlar ve ardından Isaiiah Zagar bu buhranın içinde yavaş yavaş kötüleşmeye başlar" (Modiano, 2012). Amerika'daki yeni hayatlarına ayak uyduramaz, gönüllü olarak gittiği Peru'daki halkla kurduğu yakın ilişkiyi kendi ülkesinde kuramaması onu tam bir kültür şoku içine sokar. "Peru'da geçen üç yılını konu alan büyük boyutlu bir tuval resmi üzerine yoğunlaşır ancak bu resmi bitiremez çünkü çok ciddi ruhsal bir çöküş yaşamaktadır. Artık kendisini; ailesinin geçimini sanatıyla sağlayabilecek, "sadece sanatçı olarak yaşayabileceği bir geleceğin sahibi" (Schmidt, 2017) olarak görememektedir ve "sinir krizi geçirir, akıl hastanesine yatırılır, hatta intihar girişiminde bulunur" (Modiano, 2012). Sıkıntılı günlerden kaçarken, eşi ve yeni doğan ilk oğluyla Philadelphia'ya yerleşmeye karar verirler. Julia ile birlikte, geçimlerini sağlamak için Latin Amerikalı halk sanatçılarıyla çalışmaya ve onlara ait eserleri sergilemeye ve satmaya halen devam ettikleri; 402 South Street'te Eyes Gallery'i 1968 yılında açarlar. Bu mekan yıllarca onların hem dükkanı hem de evi olur.

"Isaiiah Zagar'ın geçirdiği sinir krizi, sanatçı ruhunu ortaya çıkarmasına vesile olur. Tedavi süreci kendini ifade etme konusunda ona yeni bir açılım kazandırır" (Modiano, 2012). 1969 yılında travmalarıyla mücadele-

de "mozaik yapmayı bir tür tedavi olarak kullanmaya başlar" (Edlund, 2017, 5). Bu süreç; tüm hayatı boyunca devam edeceği projeyi başlatır, "dikkate değer ve kendine has görsel bir dil geliştirmesine yol açar" (Modiano, 2012). İlk mozaiklerini yaptığı yer; Julia'nın işlettiği 402 South Street'teki Eyes Gallery'nin vitrinidir (Görsel 3).

Görsel 3. 402 South Street'te bulunan Eyes Gallery

<https://www.phillymag.com/news/2018/05/05/south-street-philadelphia/>

"Bu çöküşten kurtulduğunda, tuvalin dikdörtgen şeklinin kendisi için çok kısıtlı olduğunu" (Augustine, 2004: 13) fark eder ve durmaksızın mozaik yapmaya evinin içinden sokağa doğru devam eder. Zagar gibi insanların farklılığını keşfeden Jean Dubuffet 1945 yılında "akıl hastalarının ve toplumdan dışlanmış insanların özgün, sıra dışı yapıtlarını" (Ülde, 2010: 111) tanımlamada Art Brut (Outsider Art) olarak anılan akımı yaratmıştır. Art Brut veya Outsider Art akımı, genel olarak "sanat dünyasının ticari kurallarından tamamen uzak olan kimsenin görmeyeceği, ödüllendirmeyeceği, yermeyeceği, satın almayacağı bir yaratım içine girebilen" (Ülde, 2010: 112) çoğu eğitimsiz sayılabilecek kişiler tarafından üretilmiş sanat eserlerini tanımlamak için kullanılır. Bu akım içinde yer alan sanatçıların çoğu, "toplumla her türlü ilişkisini kesmiş, uyumsuzlukları nedeniyle akıl hastanelerine yatırılmış, toplumun kabul etmekte zorlandığı aykırı insanlar" (Ülde, 2010: 112) olarak bilinmektedirler. Bu aykırı insanlardan biri olan Zagar'da yıllar içinde South Street'in bakımsız, yıkık dökük viranelerini sınırsız cepheleriyle kendi tuvaline dönüştürmüş ve "kendisine ait olmayan binalarda koridorlar, labirentler oluşturup eline geçen her türlü malzeme ile yaratıcı bir biçimde" (Arıkan, 2017) kendi görsel dilini geliştirerek duvarlara aktarmaya devam etmiştir.

“1991 yılında Zagar, 1020 South Caddesi’ndeki atölyesinin yanında bulunan boş alanlar üzerine” (Edlund, 2017: 15) yoğunlaşır. 1997 yılından itibaren birikimini çevresiyle de paylaşmaya başlar. “Mahallede sayıları artan mozaik uygulamalarında, ona yardım edenlere kendi metodunu öğretir, atölye çalışmaları yapar” (Edlund, 2017: 10). Böylece halk caddedeki uygulamaların yalnızca izleyeni değil aynı zamanda paydaşı olur. Cadde güzelleşmeye, daha bakımlı, daha dikkat çekici bir yer olmaya başlar. Starbucks, Whole Food gibi popüler markalar sokağa dükkân açar, South Street eski canlı günlerine kavuşur. Mülkler değerlenir. Zagar’ın atölyesinin yanındaki arazide; üzerinde çalıştığı iki viraneden birinin “yasal sahibi bir gün ortaya çıkıp mülkünü satmak istediğinde kıyamet kopar” (Arıkan, 2017).

PHILADELPHIA’S MAGIC GARDEN

Bugün Philadelphia’s Magic Garden olarak anılan organizasyonun kurulmasına vesile olan olay “2002 yılında Bostonlu mülk sahipleri, Zagar’ın mülklerinin üzerine uyguladığı düzenlemeyi fark edip, yok edilmesini istemesiyle başlar” (Edlund, 2017: 15). Mülkün sahibi Zagar’ın kendi mülkü üzerine izinsiz uyguladığı mozaikleri istememektedir. Zagar ve onun sanatına destek olmak isteyen yerel halktan pek çok sanatseverin maddi-manevi destekleri ve iki yıl süren hukuk savaşının ardından mekan, 2004’den itibaren kar amacı gütmeyen sivil bir toplum kuruluşuna dönüşür ve Philadelphia’s Magic Garden olarak anılacak “organizasyon tarafından müze olarak işletilip hayatta kalması sağlanır” (Arıkan, 2017).

Görsel 4. Philadelphia’s Magic Garden yapım aşamasında, 2004
<https://www.phillymagicgardens.org/about-us/history/>

Zagar ilerleyen dört yıllık süreçte; Philadelphia’s Magic Garden’ı büyük kamusal bir sanat alanına dönüştürmek için; on beş-yirmi kişilik bir ekiple “3.000 m²’lik alanı geliştirmeye devam eder. Tüneller kazılır, yer altına mağaralar açılır, beton atılır ve bu alanların her yüzeyine kendi imzası olan mozaiklerini” (Edlund, 2017: 15) kendi elleriyle uygular. Böylece Zagar’ın şimdilik en önemli eseri olan Philadelphia’s Magic Garden; “farklı mimari yüzeylerin mozaikle birbirine dokunduğu, ayrıntılı ve karmaşık mekânlar bütünü olarak kendi başına bir sanat ortamına dönüşür” (Modiano, 2012). Bugün yılda 135.000’den fazla kişinin ziyaret ettiği, 15 kişinin tam zamanlı olarak çalıştığı, 2008 yılında halka açılan Philadelphia’s Magic Garden, Zagar’ın eşsiz mozaik ortamını kullanarak; “yaratıcılığa ve toplumsal katılıma ilham vermekte, eğitim fırsatları sunmakta ve yıl boyunca binlerce ziyaretçiye çeşitli programlarla hizmet vermektedir” (Edlund, 2017: 18). Bu programlar arasında turlar, atölyeler, mekanın misyonuna ve estetiğine uygun çalışmalar yapan sanatçı sergileri ve konserler bulunmakta, bahçeler özel organizasyonlar için alternatif bir mekan olarak kullanılmaktadır. Böylece Zagar’ın eserleri korunmakta, ihtiyaç halinde onarılmakta, tanıtılmakta ve ziyaretçilere en iyi biçimde sunulmaya devam edilebilmektedir (Görsel 5).

Görsel 5. Philadelphia’s Magic Garden’nın tamamlanmış hali
Edlund, 2017: 112

ISAIAH ZAGAR’IN MOZAIK DİLİ

Zagar’ın, mozaikleri değerlendirildiğinde; her mozağin bulunduğu binadaki konumuna bağlı olarak değişen kendine has bir anlatımı olduğu fakat Zagar’a özgü ortak bazı noktaların oldukça dikkat çekici biçimde ön planda olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki; neredeyse tüm mozaiklerinin merkezinde yer alan; büyük figürler ve portrelerdir. İlk bakışta bu figürler ve portreler uygu-

landığı mozağin binlerce buluntu parçadan oluşan dokusu arasında kendini hızlıca öne atar. Buluntu parçaların dağınıklığı, çok renkli ve sesliliğinin arasından bilinçle hazırlanmış farklı renklerdeki karoların üzerine sır üstü dekorlarla boyanmış figür ve portreler, hiçbir şeyin kontrolsüz olmadığını hissettirir. Bu garip kontrastlık mekanların içindeki detaylara karşı konulamaz bir davetiye niteliğindedir. Mekanların içinde gezerken şapkalı, sakallı betimlediği kendi portreleri kadar eşinin portreleri de ön plandadır (Görsel 6). “Julia’nın portreleri, balon gibi saçları, kırmızı dudakları, kalın kaşları ve sarkan küpelerinden tanınabilir” (Edlund, 2017: 51). Portrelerinde olduğu gibi figürlerinde de çizgisellik ve çoğunlukla tek renklilik dikkat çekicidir. Çıplaklık neredeyse tüm figürlerinde ön plandadır. Zagar doğrudan anlatmayı sever; “yüzyıllar boyunca birçok sanatçı gibi o da, vücudun kendisinin başlı başına güzel bir sanat eseri olduğuna inanır” (Edlund, 2017: 56). Philadelphia’s Magic Garden’da tasvir ettiği çıplaklık; “sanat tarihinin çıplak geleneğinden referans alır ve Zagar’ın her tür bedene duyduğu hazzı ve rahatlığı hissettirir” (Edlund, 2017: 56).

Görsel 6. Isaiah Zagar’ın oğlu Jeremiah ve eşi Julia’nın portreleri
<http://art-nerd.com/newyork/a-walk-through-philadelphias-magic-gardens/>

Zagar’ın mozaiklerinin özgün dilini belirleyen diğer bir önemli nokta; mozaikleri konu alan “içeriklerin kendi hayatı, yerel toplumdaki kişisel deneyimleri ile ilgili olması ve odak noktasının da ailesinin olmasıdır” (Modiano, 2012) (Görsel 6). Her biri resimli günlüklerinden bir sahne olarak kabul edilebilecek mozaiklerde; bazen karısına olan aşkını onu çizdiği portreleriyle anlatır, bazen duygusal olarak çok etkilendiği bir kadının adını yazar parça parça seramikleri bezeyerek, bazen ifade diline çok saygı duyduğu bir sanatçıya selam verir, bazen

de isyan eder alabildiğine. “Zagar’ın eserleri politikacılar, ya da Benjamin Franklin gibi tarihi kişilikler ile ilgili değildir. Bunun yerine Zagar, eserlerinde sıhhi tesisatçı Mike Mattio (Görsel 7) ve matbaacı C. Royce Ettinger gibi halktan insanları kullanır” (Modiano, 2012). Günlük haberlerden etkilenir ve bunları bulabildiği her şeyi kullanarak anlatmaktan çekinmez.

Görsel 7. Tesisatçı Mike Mattio
<http://spamisbetterfried.blogspot.com.tr/2012/09/mosaic-of-life-philadelphia-magic.html>

Zagar 50 yıla yakın süre içinde geliştirdiği kendine has mozaik metodunu daha kullanmaya başlamadan önce henüz 1958 yılında Pratt Enstitüsü’nde 19 yaşında öğrenciyken bir arkadaşı tarafından, şimdilerde alaylı bir peyzajcı olarak anılan aslında taksi şoförlüğü yaparak geçinen Clarence Schmidt’in 40 yıl gibi bir süre içerisinde; alüminyum folyo, bebekler, aynalar, maskeler ve ahşaplar kullanarak biçimlendirdiği Aynalı Ev’ini görür. Zagar, Schmidt’in yaptığı şey karşında o zamana kadar aldığı sanat eğitiminden çok daha fazlasını öğrendiğini hisseder, çok heyecanlanır, duygularını şöyle ifade eder: “Onun ne yaptığını gördüğümde kalbim çarpmaya başladı ve o zaman bunun sanat olduğunu bile bilmiyordum çünkü 1959’da Schmidt’in yaptığı her şey dışarıdaydı. Sanatın kutsal salonlarına girmemişti” (Edlund, 2017: 86). Zagar, prestijli bir müze içinde değil dışarıda olan, saygın çevrelerce kabul görmeyen ve tarif edilemeyecek kadar tuhaf olan bu mekanı “gördüğü günü daha sonra hayatının en önemli günü olarak ilan eder” (Augustine, 2004: 8). Çünkü “Schmidt’in yarattıkları, Zagar’ın sanatın ne olabileceği hakkındaki fikirlerini tamamen değiştirir ve bir gün bu kadar hayali bir sanat ortamı yaratma ilhamını ona verir” (Edlund, 2017, 85). 1961 yılında The Museum of Modern Art’ta (MoMA) açılan The Art of Assemblage (Asamblaj Sanatı) sergisini

gezer, gördüklerinden sonra Clarence Schmidt'in gerçek bir sanatçı olduğundan emindir artık.

1963'lerin ortasından itibaren eşi Julia ile birlikte Barış Gücü hizmetleri sırasında tanıştıkları Latin Amerikalı pek çok halk sanatçısıyla olan ilişkilerinin etkileri Philadelphia's Magic Garden'nın her yerinde izlenebilir. 1991 yılında "kendi çalışmaları üzerinde yoğun bir etkisi olacak" (Edlund, 2017: 99) Antoni Gaudi'nin, Josep Maria Jujol'la birlikte biçimlendirdiği Park Guell'i görür. "İtalya'nın Floransa kentine yaptığı ziyaretten sonra sanata yürüyüş turu yapma fikrini oluşturur" (Augustine, 2004: 18). Yıllar içerisinde dünyadaki diğer örneklerin çoğunu ziyaret etmeye çalışır. Bu mekanları yaratan sanatçılara ve hazır nesneleri sanat eseri malzemesi olarak kullanma cesareti gösterenlere duyduğu saygıyı; o eserlere ve sanatçılara Philadelphia's Magic Garden'da yer vererek gösterir. Alman sanatçı Kurt Schwitters'i, Robert Rauschenberg'i isimleriyle duvarlarında anar. Philadelphia's Magic Garden'nın duvarlarında sık sık "Pablo Amca" diye seslendiği Picasso'nun "yeni tarzlar ve malzeme ile bitmeyen deneyimleme ruhundan büyük güç ve ilham almıştır" (Edlund, 2017: 103). Bahçenin pek çok yerinde bulunabilecek bisiklet tekerlekleri ve pisuarlar Marcel Duchamp'a saygı niteliğindedir.

Bugün Schmidt'in ve Zagar'ın sanatı; "Art Brut" bir diğer ifadeyle "Outsider Art" olarak tanımlanıyor. Bu sanat; "sanat tarihini, akademileri, sanat piyasasını ve hatta sanatçıları reddederek, tamamen içe yönelik bir ruh hâliyle ortaya çıkan; toplumsal etkilerden uzak, gelenekten beslenmeyen, izleyicilerin tepkilerine kayıtsız kalmayı başaran bir sanat" (Üldes, 2010: 111) dalı olarak özetlenebilir ki Zagar yıllar içinde dünyanın farklı yerlerinde bu duygularla yaratılmış pek çok mekan görür, sanatçılarıyla tanışır, Philadelphia's Magic Garden'da onlara yer ayırır. Bu mekanlar arasında; 1980'de ziyaret ettiği Simon Rodia'nın neden yaptığını kendisinin de bilmediği Los Angeles'taki Watts Kuleleri'ne bahçenin duvarlarında selam verir. Fransız bir posta memuru olan Joseph Ferdinand Cheval'ın, 33 yılda inşa ettiği İdeal Saray'ı ve Cheval'in portresini duvar karolarının üzerine sır üstü dekorla resmederek Philadelphia's Magic Garden'nın duvarına uygulamıştır.

"Hindistan'ın Şandigar şehrinde bulunan Şandigar Kaya Bahçesi'nin yalnız yaratıcısı Nek Chand; Philadelphia's Magic Garden'ı ve Zagar'ı ziyaret etmiş ve mekânı vafiz etmiştir" (Edlund, 2017: 93), Zagar'da Nek Chand için bahçede ayrı bir mekan oluşturmuştur. Tüm bu seyahatler Philadelphia's Magic Garden'nın içeriğini biçimlendirir. "Latin Amerika etkilerinin yanı sıra, Hindistan, Fas, İran, Çin ve Endonezya'dan da referanslar ve nesneler" (Edlund, 2017: 59) zamanla bahçenin her yerini sarar.

Görsel 8. Philadelphia's Magic Garden'nın aynalarla bezeli duvarlardan biri

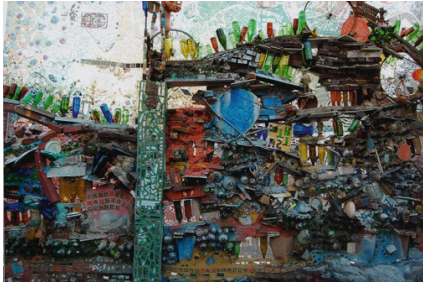
<http://bestsciaticatreatments.com/magic-garden-philadelphia.html>

ISAIAH ZAGAR'IN MALZEME ÇEŞİTLİLİĞİ

Isaiah Zagar'ın mozaiklerini diğer pek çok mozaik sanatçısından ayıran özelliği kuşkusuz çok farklı malzemeleri bir arada kullanma yeteneğidir. Bu yetenek onun yaptığı şeyi yalnızca mozaik olarak açıklamayı yetersiz kılar. Özellikle iki boyutluluğu aştığı üç boyutlu kolajlara dönüşen alanlar ancak asamblaj olarak açıklanabilir. Zagar bunu gayet kaygısız bir biçimde farklı malzemeleri pervasızca ve çok farklı nedenlerle bir arada kullanarak yapar. Bu malzemelerden en önemlisi; aynalardır. "Zagar, aynanın büyüğü olduğuna inanmaktadır" (Modiano, 2012). Ayna her şeyi yansıtır ve içinde Zagar'ın en çok ihtiyaç duyduğu derin gizem duygusuyla, mekanlarını gezenleri keşfe çağırır. Çünkü "Zagar, disleksi hastasıdır, bu nedenle aynanın görünenin tersini gösterme özelliğine vurgundur" (Modiano, 2012). Yazı en az figürleri kadar mekana yüklemeyi sevdiği elemanlardandır ve Zagar genellikle yazıları tersten yazmayı sever. Bu yazılar parça aynalardan bakıldığında deşifre edilirler böylece izleyiciler; mekanı olduğundan çok daha merakla ve derinden algılamaya, baktığı duvardaki aynadan yansıyan arkadaki duvarı o duvardaki yazıları rahatlıkla okur, o duvardaki aynadan yansıyan kendi görüntüsüyle mekana dahil olmaya başlar. Bu çok katmanlılıktan

oluşan boyutluluk aynı zamanda Zagar'ın mozaiklerinin büyüsunü oluşturur.

Bu katmanların oluşmasında müthiş etkiler aldığı bir diğer malzeme, farklı renk ve biçimlerdeki şarap, bira, soda şişeleri, atıl cam bloklar, cam bardaklar, üfleme cam parçalar, cam altı boyamalar ve boyama vitray camlarıdır. Zagar, farklı tiplerdeki bu camları "bazı duvarları oluşturmada ve mimari elemanları süslemek için kullanmaktadır" (Modiano, 2012). Şişe duvarlarının uygulamasında şişeleri önce yan yana yatay veya dikey biçimde yerleştirir ve canlı renkli derzler kullanarak birleştirir. Boyama vitray camları ise, seramikler gibi duvara yapıştırıp çevresini derzle doldurarak kullanmaktadır (Görsel 9).

Görsel 9. Philadelphia's Magic Garden'nın farklı malzemelerden oluşan duvarlardan biri
Edlund, 2017: 31

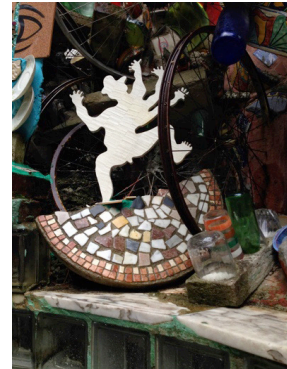
Zagar'ın mozaiklerinde kullanmayı camlar kadar çok sevdiği, büyülu bulduğu bir diğer malzeme; seramiktir. "Seramikler Zagar'ın mozaiklerinin en önemli dolgu maddesidir" (Modiano, 2012). Zagar mozaiklerinde kullandığı seramiklerin bazılarını kendisi biçimlendirir, bazısını hazır karoların üzerine sır üstü dekor boyaları kullanarak resimler ve kendi atölyesindeki fırınında fırınlar. Bazıları günlük kullanım eşyası olan tabak, çanak ve fincanlardır. Bazıları Julia'nın halen işletmeye devam ettiği Eyes Gallery'e dünyanın farklı yerlerinden gelen halk sanatçılarına ait seramiklerin nakliye sırasında kırılan parçalarıdır. "Meksika Oaxaca bölgesinden halk sanatçısı Josefina Aguilar'ın "Munecas" denilen küçük kırmızı kil figürleri" (Edlund, 2017: 73) bahçede en çok karşınıza çıkan, çoğu kırılmış ama Zagar tarafından değerlendirilen kırmızı çamurla biçimlendirilmiş seramik bebeklerdir (Görsel 10). Zagar; "bu kırılmış parçaların hala orijinal ifadelerinin çoğunu içerdiğini düşünür, bu nedenle belki bir gün bir duvara uygulamak için saklar" (Augustine, 2004: 14) biriktirir ve mutlaka değerlendirir. Bu

kırık parçaların yanı sıra; "Zagar'ın arkadaşlarım dediği Hintli, Karayipli, Ekvatorlu ve Meksikalı sanatçılar tarafından yapılmış olan karolar ve heykeller de mekanda bulunmaktadır" (Modiano, 2012). Zagar'ın eserlerinde ön plana çıkan sanatçılar arasında Oaxaca'lı Martinez, Candalarío Medrano ve Jorge Wilmot sayılabilir.

Görsel 10. Philadelphia's Magic Garden duvarlarında Josefina Aguilar'ın küçük kırmızı kil figürleri
<http://brutforce.com/old-new-philadelphias-magic-gardens/>

Mekanda, kendisine veya arkadaşlarına ait eserlerinin yanı sıra farklı firma ve kişilerden temin ettiği, çeşitli türlerdeki seramikler de bulunmaktadır. Bunlar arasında; farklı desen ve renklerde; "stoneware, terracotta, porselen, el yapımı, endüstriyel, düz ve kabartmalı karolar" (Modiano, 2012) sayılabilir. Ayrıca Zagar'ın en çok tanınan, mozaiklerini oluşturmak için eliyle çok hızlı çalışan 4 kollu portresinin çizimi gibi (Görsel 11), "çok hassas tasarımları kesmek için basınçlı su kullanan Surbeck Su Jeti Şirketi, Zagar'a aynı zamanda kusurlu karoları ve kesim artıklarını yıllarca bağışlamıştır" (Edlund, 2017: 45). Böylece Zagar, özel olarak aşındırıcılığı su jeti kullanarak kestirse çok yüksek maliyete neden olacak bu kıymetli parçaları duvarlarında kullanma şansını elde etmiştir.

Görsel 11. Isaiah Zagar'ın kendini çalışırken ifade eden 4 kolu figürü
<http://megmillblogs.blogspot.com.tr/2014/10/self-portraits-at-philadelphias-magic.html>

2001 yılında vitrikiye imalatıyla tanınan Kohler Şirketinin kendi kaynaklarını, teknolojisini ve malzemesini sanatçılara açtığı "Sheboygan, Wisconsin'deki John Michael Kohler Sanat Merkezi'ndeki Sanat-Endüstri

ikamet programına katılır” (Edlund, 2017: 61). Yeni fikirleri, süreçleri ve perspektifleri geliştirmeyi planlayan programda Zagar kendi atölye koşullarında yapmayı hayal dahi edemeyeceği çalışmalar gerçekleştirir. “Kohler’in geniş ölçekli dökümhanesini; bütün avantajlarını kullanarak o dönem onu derinden sarsan 11 Eylül saldırısıyla ilgili duygularını aktaran çalışmalar için kullanır” (Edlund, 2017: 61). Bu program dahilinde yaptığı büyük ebatlı seramik çalışmalarının bir kısmını Philadelphia’s Magic Garden’a uygular.

Philadelphia’s Magic Garden’daki heykellerin de bir kısmı Zagar’ın çizimlerine bağlı kalarak ahşap, metal, kağıt hamuru gibi farklı malzemelerle çalışan halk sanatçılarının yorumlarından oluşur (Görsel 12). Ayrıca; Warren Muller’ın bisiklet parçalarını kullanarak oluşturduğu ışık heykeli, Michael Morgan’ın tuğla koltuğuyla; Zagar; hem “yerli ve yabancı sanatçıların en büyük destekçisi” (Edlund, 2017: 67) olmuş hem de bu sanatçıların Philadelphia’s Magic Garden’nın oluşumunda eserleriyle olan muazzam katkılarından faydalanmıştır.

Görsel 12. Philadelphia’s Magic Garden’daki ahşap heykel ve bisiklet tekerleklerinden biri
<https://tr.pinterest.com/pin/386746686730723221/>

Zagar mozaiklerinde; ayna, cam ve seramik, mermerler, deniz kabukları, oyma ahşaplar, kağıt hamuru, plastikten nesneler, kayrak taşları ve 20.yy’ın popüler sanat objesi bisiklet tekerleklerini dahi kullanmıştır (Görsel 12). “Philadelphia’s Magic Garden’nın içinde yer alan bisiklet tekerlekleri, yerel bisiklet mağazası Via Bicycle’dan gelir. Zagar, tekerleklerin duvarları biçimlendirmek ve aynı zamanda pencere görevini üstlenmek için iyi yapısal elemanlar olduğunu söyler” (Edlund, 2017: 42). Zaman içerisinde Zagar’ın ünü genişlemiş; bu fark-

lı malzemelere ulaşmasında kaynakları çeşitlenmiştir. İnsanlar kırılan eşyalarını, şirketler hatalı üretimlerini, arkadaşları, hayranları ve hatta evsizler bile Zagar’ın işine yarayabilecek her parçayı ona ulaştırmaya çalışmışlar, o da bu parçaları mekanlarında kullanabileceği bir hazine olarak kabul etmiştir.

ISAIAH ZAGAR’IN MOZAİK METODU

Isaiah Zagar’ın mozaiklerinin görsel etkisi diğer pek çok mozaikten farklı kılan yalnızca anlatımında kullanıldığı büyük çıplak figürler, portreler, yazılar veya çok çeşitli malzemelerle açıklanamaz. Zagar’ın elli yıla yakın zamandır deneme-yanılma yoluyla geliştirmeye devam ettiği metot, sıradan uygulamalardan biraz da daha farklıdır. Başka bir alanda kontrollü biçimde fişlere yapıştırılarak hazırlanan klasik metodun aksine Zagar mozaikleri oluşturmada çok rahat bir tutum takınır. Çalışacağı duvara direkt müdahale eder, çalışacağı duvara önceden yerleştirmek istediği özel bir parçayı veya sır üstü pişirimlerini yaptığı figürleri, portreleri, veya yalnızca bir portreye ait göz, burun veya kulak gibi bir detayı ya da bölgesel özel bir parçayı duvara yapıştırır. Daha sonra çizimini bu parçaları devam ettirecek veya içine dahil edecek biçimde fırçasıyla duvara 5 cm’ye yakın bir kalınlıkta kontur biçimde basitçe çizer. 2,5 x 7,5 cm’ye yakın ölçülerde dikdörtgen keserek hazırladığı ayna parçalarını bu kontur çizgisi boyunca çizginin altından ve üstünden geçecek biçimde bir sıra halinde duvara yapıştırır. Arada kalan boşluklara seramik karoları rasgele gelecek biçimde duvara yapıştırmaya devam eder. Herhangi parçanın herhangi yerdeki konumunun doğruluğundan çok emindir. Ona göre; “hangi karoyu seçerse seçsin mükemmeldir ve duvarda o karoyu nereye koyarsa orası o karo için en mükemmel yerdir” (Edlund, 2017: 27). Yapıştırma işleminden sonra, bir gün yapıştırılanların kurumasını bekler. Farklı, canlı renklerde olmasını özellikle istediği derz harçlarını çimento, kum karışımına yağ-bazlı pigmentler ekleyerek elde eder. Karoların boşluğu bu derzle doldurulur, bir süre kuruması için bekler ve daha sonra temizliğini yapar. Bu aşamada Zagar’ın duvara çizdiği kontur çizgileri aynaların arasında, derzlerin altında kalır. Zagar, son olarak kontur çizgilerini akrilik boyayla çizerek mozaik

uygulamasını bitirir. Dünyadaki mozaik uygulamalarına kıyasla Zagar'ın mozaiklerini çok katmanlı, resimsel ve çok daha çekici gösteren etki işte bu son konturda gizlidir. Böylece basit kontur çizgileriyle başladığı duvar; farklı malzemelerin kullanımıyla çeşitlenen renk, doku, ışık katmanlardan oluşan bir cümbüşe dönüşür (Görsel 13).

Görsel 13. Isaiah Zagar'ın Mozaik Metodu
Edlund, 2017: 26

SONUÇ

Isaiah Zagar 2007 yılında, Philadelphia's Magic Garden'ı tamamlanmak üzereyken kendisi için yeni bir alan aramaya başlar ve Philadelphia'daki Watkin Caddesi'nde içinde yük asansörü bulunan iki katlı eski bir araba tamirhanesini satın alır. Halen yoğun biçimde 10.000 m² lik bu tamirhanenin yerini, duvarlarını, tavanlarını hatta asansörün içi dahil olmak üzere kaplamaya ve bu mekanı 2015'den beri yeni atölyesi olarak kullanmaya devam etmektedir. Her gün erkenden, kendini betimlediği gibi dört kolla, bir başına çalışmaya; bulduğu, topladığı, hibe gelen, satın aldığı, sipariş ettiği veya özel olarak atölyesinde hazırladığı birlikte olacak-olmayacak binlerce malzemeyi paletindeki boya gibi bir arada kullanarak elde ettiği estetik; Philadelphia'nın mekânlarını, dükkânlarını, caddelerini, birbirine bağlamaktadır. Philadelphia's Magic Garden'nın 3.000 m²'lik alanı dışında tüm Philadelphia'da 200'den fazla eseri ve toplamda yaklaşık 15.000m²'lik alanı elleriyle biçimlendirdiği mozaikleriyle Isaiah Zagar, şehrin sanat geleneğini değiştirmekle kalmamış, viranelerle dolu sokağını tuvali gibi kullanıp South Street'i ve Philadelphia'yı herkesin görmek istediği açık bir sanat galerisine ve içinde gezebileceğiniz büyülmüş bir bahçeye dönüştürmüştür.

Zagar, bugün 79 yaşında ve bitmek bilmeyen enerjisini yaklaşık 50 yıldır "neden yaptığını kendisinin de bilmediği ancak yapmak zorunda olduğunu hissettiği

tek şeyin" (Augustine, 2004: 18) peşinde koşarak geçirmekte. Zagar, pek çok mozaikini hiç kimsenin programına bağlı kalmadan, sipariş bile almadan kendi inisiyatifi ile bir grafiti sanatçısı gibi uygun bulduğu her yere uygulamaya devam etmekte. O yaptığı mozaikleri şiirleri olarak tanımlayacak kadar duygusal, rüyalarını her yerde anlatmaktan çekinmeyecek kadar cüretkâr, kendi bedenine acımamasına yüklenecek kadar hoyrat bir duvar ustası, ruhunun hastalıklarıyla başa çıkmayı ve o hastalığı başka şeylere dönüştürmeyi başarabilmiş gerçek bir sanatçı. O kadar kendine ait ki yarattığı mekânlar, Zagar'ın resimli günlüklerinin içene girmişsiniz gibi; büyülmüş bir bahçenin içinde, emek emek işlenmiş her bir parçanın arkasındaki parlak zekâyâ, cesarete, çalışkanlığa ve onun özgün diline hayranlıkla karışık derin bir saygı hissetmemek mümkün değil. Rüyalarını kendi elleriyle biçimlendiren pek çok sanatçı gibi o da "kendi yaratısının genişleyen dünyasında yaşamak istiyor" (Augustine, 2004: 22).

Yarattığı büyülmüş dünyanın içinde yaşıyor ve yaşatıyor da...

KAYNAKÇA

Arıkan, Işıl. Philadelphia, Gezilecek Yerler. (2017), Erişim Tarihi: 7 Nisan 2018, Erişim: <https://gezirgordum.com/Philadelphia,-gezilecek-yerler/>,

Augustine, Betsy. Philadelphia's Magic Gardens The Art of Isaiah Zagar. Open Eyes Press, Philadelphia, ISBN 0-9675744-0-4, 2004

Edlund, Olivia. An Educational Guide to Philadelphia's Magic Gardens. Philadelphia's Magic Gardens Press, Philadelphia, 2017

Gottlieb, Dylan. Encyclopedia of Greater Philadelphia, South Street. (2018), Erişim Tarihi: 26 Mart 2018 Erişim: <http://Philadelphia,encyclopedia.org/archive/south-street/>,

Modiano, Sarah. Magical Mosaics: Preserving Isaiah Zagar's Philadelphia. Art Environment, Divine Disorder, Conserving the Chaos: Conference on the Conservation of Folk and Outsider Art. Northwestern Univer

sity, Natchitoches, Louisiana, (2012) Erişim Tarihi: 08 Nisan 2018, Erişim: <https://www.ncptt.nps.gov/blog/magical-mosaics-preserving-isaiah-zagars-Philadelphia,-art-environment/>

Schmidt, Ann. Isaiah Zagar Beautifies Philadelphia Mosaics. Dailymail, (2017), Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2017, Erişim: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4421562/Isaiah-Zagar-beautifies-Philadelphia-mosaics.html>

Üldes, **Meltem Yakın.** Yalnızlığın ve Deliliğin Sanatı, “Art Brut” Psikeart Dergisi “Yalnızlık” Sayısı, Sayı: 11, 2010